

Jan KUDEŁKO¹
Agata JUZYK¹
Anna SZCZERBIAK¹

UWARUNKOWANIA DETERMINUJĄCE STRATEGIĘ OCHRONY I UDOSTĘPNIANIA RELIKTÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO

Artykuł jest próbą przedstawienia najlepszych praktyk zarządzania, ochrony i udostępniania krajobrazów i reliktyw dziedzictwa górniczego. Jako przykład przedstawiono brytyjski obszar „The Bleanavon Industrial Landscape”, wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego. Artykuł przedstawia również projekt MINTOUR, który ma na celu stworzenie europejskiej sieci ochrony dziedzictwa górniczego.

Doprowadzenie do użytku obiektu dziedzictwa kulturowego jest wypadkową dialogu i współpracy pomiędzy ośrodkami instytucjonalnymi i naukowymi. Sprowadza się to do działań ukierunkowanych na wsparcie: naukowe, techniczne, organizacyjne, ustawowe i prawne.

Celem działań podejmowanych na poziomie europejskim jest stworzenie potencjalnego partnerstwa we współpracy multidyscyplinarnej, obejmującej różne instytucje i służby z ukierunkowaniem na opracowanie jak najlepszej ochrony, zabezpieczenia i nadania wartości kulturowej identyfikowanym i udostępnianym obiektom przemysłowym. Szczególnie dotyczy to:

- Ministerstw, w tym Środowiska, Gospodarki, Kultury, Spraw Zagranicznych,
- służb geologicznych, górniczych i archeologicznych,
- administracji europejskich, krajowych i regionalnych,
- instytucji naukowych i ośrodków naukowo-badawczych,
- Rady Europy, ONZ i UNESCO,
- samorządów lokalnych,
- zarządów dużych zakładów przemysłowych,
- organizacji zawodowych i społecznych,
- biur turystycznych,
- organizacji pracy.

¹ KGHM CUPRUM sp.z o.o. – CBR ul. gen. Wł. Sikorskiego 2-8, 53-659 Wrocław.

1. Inicjatywy wspierające zabezpieczenie reliktyw pogórnicych

Główną misją wszystkich służb geologicznych są prace kartograficzne, inwentaryzacje, oceny i gospodarka zasobami mineralnymi, a także prowadzenie baz danych zarówno powierzchniowych jak i podziemnych. To co się obserwuje od wielu lat to zmiana zakresu tradycyjnej misji, która zostaje rozszerzona o zadania udzielenia wsparcia ekspertom rządowym i społecznościom lokalnym w zakresie zarządzania i racjonalnego wykorzystania obiektów pozostałych po zaprzestaniu działalności górniczej. Naczelnym wyzwaniem staje się opracowanie odpowiedniej dokumentacji, określenie stanu obiektów i ich wartości dla dziedzictwa geologicznego i górniczego.

Służby geologiczne poszczególnych krajów europejskich związane są z jednym lub kilkoma ministerstwami, na ogół są to Ministerstwa Gospodarki, Nauki i Środowiska. Mobilność administracyjna jest podyktowana ewolucją społeczeństwa i przemysłu, związaną z narastającymi problemami środowiskowymi i zarządzaniem obszarami pogórnicych. Liczne problemy formalno-prawne, jak i techniczne wymagają współpracy pomiędzy ministerstwami, a podstawą działań związanych z dziedzictwem przemysłowym powinno być Ministerstwo Kultury. Nie bez znaczenia jest tu kontakt z odpowiednimi jednostkami archeologicznymi.

W swojej codziennej pracy górnicy od wieków stykali się z pozostałościami dawnych robót, a przekazy źródłowe niejednokrotnie wspominają o reliktyw starych chodników, zapadlisk szybów, hałd żużli czy urobku zlokalizowanych na terenach wykorzystywanych górniczo. Zainteresowanie tego typu zabytkami było i jest nadal, żywe w tym środowisku. Wynika to przede wszystkim z faktu wieloletnich tradycji i specyfiki tego zawodu. Można więc stwierdzić, że to oni byli pierwszymi badaczami terenowych reliktyw dawnego górnictwa. To również z kręgu tej grupy wypłynęła koncepcja badań archeologicznych tego typu stanowisk. Termin archeologia górnictwa (niem. *Bergbauarchäologie*) pojawił się latach sześćdziesiątych XIX wieku w pracach Theodora Haupta, znanego specjalisty górniczego, który w trakcie swej długoletniej praktyki zawodowej w Toskanii i na Sardynii często miał do czynienia ze śladami starożytnej, czy średniowiecznej działalności górniczej. [2]

Archeologia górnicyza cieszy się rosnącym zainteresowaniem ze strony społeczności regionalnych i samorządów lokalnych. Przemawia za tym fakt, że odpowiedni decydenci oraz władze administracyjne nie są jedynie zainteresowani wykonaniem odpowiednich studiów i badań oraz prowadzeniem prac konserwatorskich, ale także utrzymaniem więzi pomiędzy społeczeństwem i ich terytorium. Oczekuje się więc pomocy w rozwiązywaniu problemów ekonomicznych i socjalnych spowodowanych zaprzestaniem działalności wydobywczej. Dlatego też następuje rozwój muzeów górnicych i szlaków turystycznych na obszarach pogórnicych. Jeżeli wykonane zostały odpowiednie badania naukowe i sprawdzony został aktualny stan wyrobisk, stare kopalnie można udostępnić zwiedzającym z zapewnieniem odpowiedniego bezpieczeństwa oraz po weryfikacji kosztów z tym związanych. Wpływ odpowiedniego zagospodarowania

obiektów na region jest bardzo widoczny, ponieważ kreowane są nowe miejsca pracy związane z funkcjonowaniem i obsługą tych obiektów a co najważniejsze, rozwija się ruch turystyczny.

Prowadzenie prac obejmujących ochroną dawne ośrodki działalności górniczej konieczne jest ze względu na historyczną wartość zachowanych obiektów, jak i problem właściwego ich zabezpieczenia. Z kolei działania zabezpieczające, prowadzenie monitoringu i ochrona udostępnionych turystom nieczynnych wyrobisk i urządzeń wymagają prawidłowego zarządzania górnictwem obiektami dziedzictwa kulturowego. Przykładem działań w dziedzinie zagospodarowania i praktycznego wykorzystania obiektów dziedzictwa górniczego jest między innymi projekt Europamines - Sieć Europejskiego Dziedzictwa Górniczego.

Europejska sieć ma na celu zabezpieczanie i użytkowanie zabytków dziedzictwa górniczego zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Do tej pory uczestnicy sieci funkcjonowali w oparciu o kończący się projekt, który realizowany był z finansowym wsparciem programu Unii Europejskiej „Kultura 2000”. W związku z rosnącym zainteresowaniem zabytkami dziedzictwa górniczego w Europie, bardzo skutecznie funkcjonująca grupa współuczestników projektu zgodnie postanowiła kontynuować rozpoczęte dzieło i przekształciła się w międzynarodową organizację. [3]

Podobnie, na poziomie krajowym podejmowane są inicjatywy, które mają na celu nie tylko zabezpieczenie relikwów pogórnictwa, ale przede wszystkim udostępnianie ich dla ruchu turystycznego i które działają bardzo efektywnie. Najistotniejsze wydaje się więc dzielenie się wiedzą i doświadczeniem, które może zaowocować rozprzestrzenieniem się idei ochrony dziedzictwa przemysłowego. Istnieje szereg dokumentów, które jako rezultat międzynarodowej współpracy zawierają cele i wytyczne co do ochrony i zarządzania dziedzictwem przemysłowym, z których najważniejsze omówiono poniżej.

1.1. Konwencja Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego

Konwencja Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego została przyjęta przez Konferencję Generalną UNESCO w 1972 r. Po ratyfikowaniu jej przez 20 państw Konwencja weszła w życie w 1975 r. Polska ratyfikowała ją w 1976 roku, a obecnie jej sygnatariuszami jest 186 państw z całego świata.

Spośród miejsc wskazanych przez Państwa-Strony, wyróżniających się powszechną uniwersalną wartością, Komitet tworzy Listę Światowego Dziedzictwa, która ma przedstawiać różnorodność kulturalną i bogactwo natury wszystkich regionów świata. Uznanie przez społeczność międzynarodową istnienia dziedzictwa wspólnego dla całej ludzkości stanowi istotę Konwencji, zaś jej oryginalność polega na połączeniu pojęć kultury i natury. Tożsamość kulturowa narodów i społeczności kształtuje się bowiem w określonym środowisku naturalnym, a krajobraz często jest inspiracją do tworzenia dzieł architektury. Zespoły przyrodnicze zachowane w pierwotnym stanie to świadectwa warunków, w jakich powstawała nasza cywilizacja. Stąd na Liście Światowego

Dziedzictwa znajdują się zarówno zabytki architektury i zespoły budowlane, jak i pomniki przyrody lub formacje geologiczne i fizjograficzne, a także miejsca zabytkowe – wspólne dzieła człowieka i przyrody. Warto wspomnieć, że wśród polskich obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa jest Kopalnia Soli w Wieliczce [4].

Pozytywnym przykładem w dziedzinie ochrony dziedzictwa poprzemysłowego jest Wielka Brytania. Kraj gdzie rozpoczęła się rewolucja przemysłowa od dawna wykazuje inicjatywę w zachowaniu i chronieniu pozostałości po industrialnej przeszłości. Dwa regiony zyskały szczególnie na znaczeniu po wpisaniu ich na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Dotyczy to regionów: „The Blaenavon Industrial Landscape” i „The Cornwall and West Devon Mining Landscape”. Swój status regiony te zawdzięczają połączeniu wielu różnych przymiotów i specyficznemu podejściu, które z biegiem czasu zostało udoskonalone i rozwinięte. Partnerstwo władz lokalnych, przedsiębiorstw i społeczności oraz aktywny marketing obszaru przyczyniły się do stałego wzrostu inwestycji, przywracając stopniowo zdegradowanym terenom (m.in. centrom miast) ich pierwotnych i nowych funkcji oraz pozwoliło stworzyć wiele programów ich rewitalizacji.

Wspomniane tereny są pod prawną ochroną, rozwinięto też i wypromowano rozpoznawalną markę regionu poprzez wykorzystanie statusu Obiektu Światowej Listy Dziedzictwa Kulturowego, który stanowi wartość dodaną do lokalnych atrakcji historycznych. W Kornwalii poszczególne obszary same promują i rozwijają swoje własne strategie w oparciu o standardy i wymogi związane z wpisem na Listę. Ciekawe jest, że finansowaniem objęte są wydarzenia nie związane wprost z dziedzictwem przemysłowym: przedstawienia teatralne, musicale, koncerty, szkoły tańca i stoiska wystawowe związane z dziedzictwem górniczym. Wspiera się i podtrzymuje w ten sposób tradycje lokalne, nieodłącznie związane z dominującym na tym obszarze przez wieki przemysłem górniczym. W Blaenavon chatki pracowników pobliskiej kopalni i huty wykorzystano w telewizyjnym programie „Coal House”. Program przedstawia życie współczesnych trzech rodzin, które przeniesione zostały do górniczej południowej Walii, gdzie musiały uporać się z codziennymi trudami życia górników z lat dwudziestych ubiegłego wieku. Dla mężczyzn i chłopców powyżej 14 roku życia oznaczało to codzienne przedzieranie się przez górskie ścieżki, aby dotrzeć do kopalni, w której pracowali. Kobiety prowadziły dom i dbały o dzieci, będąc zdane tylko na siebie (nawet zrobienie herbaty wymagało przyniesienia wody z oddalonej studni). Projekt Coal House zrealizowany przy współpracy BBC cieszył się ogromnym zainteresowaniem widzów, którzy wciąż aktywnie zachęcani są do dzielenia się wspomnieniami oraz historiami rodzinnymi związanymi z górnictwem na tym obszarze. Został również uruchomiony projekt mający na celu skatalogowanie historycznych informacji pochodzących od samych odwiedzających (Mine&Yours).

1.2. Europejska Konwencja Krajobrazowa

Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona została we Florencji dnia 20 października 2000 r., sygnowana jest przez Państwa Członkowskie Rady Europy, w tym Polskę. Jest to pierwszy międzynarodowy traktat skupiający się na ochronie i promocji, planowaniu i zarządzaniu krajobrazem, także poprzemysłowym. Ustalenia traktatu opierają się na założeniu, że krajobraz pełni ważną rolę ogólnospołeczną w wielu dziedzinach: w kulturze, ochronie przyrody i sprawach socjalnych oraz stanowi zasób sprzyjający gospodarczej działalności człowieka i umożliwiający poprawę warunków życia. Uznano ponadto, że krajobraz jest podstawowym składnikiem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, umacniającym tożsamość jednostek i społeczności lokalnych. Ważne jest, że zapisy Konwencji odnoszą się do wszystkich krajobrazów, bez względu na ich jakość, zarówno do tych uznanych za cenne i unikatowe, jak i do krajobrazów zdegradowanych.

1.3. Inne dokumenty

Spośród innych ważnych dokumentów warto wymienić *„Kartę Dziedzictwa Przemysłowego” Międzynarodowego Komitetu Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego ‘The Nizhny Tagil Charter For The Industrial Heritage’, July 2003, TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage)*

Międzynarodowy Komitet Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego TICCIH został utworzony na konferencji poświęconej problematyce badań naukowych i konserwacji zabytkowych zespołów przemysłowych odbywającej się w Sztokholmie w 1978 r. Organizacja TICCIH powołana została do ochrony materialnych świadectw dziedzictwa kultury technicznej zachowanych w postaci krajobrazów, miejsc zabytkowych, obiektów przemysłowych a także maszyn i urządzeń stanowiących wyposażenie fabryczne. Głównym celem organizacji jest międzynarodowa współpraca w zakresie ochrony, dokumentacji, konserwacji i badań dziedzictwa przemysłowego. Członkami TICCIH mogą być osoby indywidualne a także grupy narodowe. Obecnie Komitet zrzesza blisko 40 krajów ze wszystkich kontynentów.

Dokument ten dotyczy przede wszystkim ochrony dziedzictwa przemysłowego. Definiuje on dziedzictwo przemysłowe oraz określa główne potrzeby i problemy związane z jego ochroną, zwracając uwagę na konieczność identyfikacji, inwentaryzacji i badań obiektów poprzemysłowych. Podkreśla również wagę ochrony prawnej obiektów, często formalnie nie posiadających właściciela, minimalizowania zagrożeń środowiskowych poprzez zabezpieczanie obiektów oraz ich konserwację.

Kolejnym dokumentem jest *Wykładnia ICOMOS w sprawie Interpretacji i Prezentacji Obiektów Kulturowych Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków (przy UNESCO) (projekt z kwietnia 2007) The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites Proposed Final Draft, April 2007, ICOMOS (International Council on Monuments and Sites)*. Wykładnia zawiera siedem głównych

zasad, na których powinna być oparta interpretacja i prezentacja obiektów: dostęp i zrozumienie, źródła informacji, znaczenie otoczenia, zabezpieczenie autentyczności, zrównoważone planowanie, znaczenie badań, szkoleń i oceny, zachowanie różnorodności.

Wymienić tu trzeba również *Rekomendację Rady Europy numer R(90) 20 dotyczącą ochrony i zabezpieczenia przemysłowego, technicznego i inżynierskiego dorobku Europy*.

2. Projekt MINTOUR

Zmiany w gospodarce europejskiej wpłynęły negatywnie na rozwój górnictwa. Wymusiły jego restrukturyzację, co pociągnęło za sobą likwidację nierentownych pól eksploatacyjnych, a nawet całych zakładów górniczych. Stanowisko niektórych władz, że górnictwo jako branża schyłkowa gospodarki powinno być zlikwidowane, a wszystkie ślady jego działalności powinny być zatarte zarówno fizycznie jak i w mentalności społeczeństwa, powinno być zastąpione postawą racjonalną. Doświadczenia ostatnich 29 lat oraz zmiany w trendach gospodarczych, jak i społecznych dowodzą, że taka postawa była niewłaściwa. Likwidacja nierentownej kopalni jest faktem. W swojej historii górnictwo nie raz miało i będzie miało z tym do czynienia. Kopalnia jest organizmem żywym, który po okresie juwenalnym, przeżywa okres swojej świetności, by następnie przejść do fazy zamierania, czyli likwidacji. Doświadczenia innych krajów europejskich jak i nasze polskie uczą, że takie działania powinny być prowadzone w sposób świadomy i poparty badaniami terenowymi, a przede wszystkim szeroko konsultowane ze specjalistami nie tylko z zakresu ekonomii górnictwa, ale również muzealnictwa, ochrony zabytków, architektury, etnografii, jak i socjologii. W przypadku kreowania dziedzictwa techniki górniczej jako produktu turystycznego celowym jest włączenie do tych działań specjalistów zakresu turystyki.

Projekt MINTOUR – Europejska Inicjatywa Ochrony Dziedzictwa Górniczego, ma na celu stworzenie europejskiej sieci powiązań obszarów dziedzictwa górniczego oraz opiekę nad nimi [1]. Nadrzędnym celem projektu jest zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa techniki i kultury górniczej oraz przekształcenia go w dobro kulturowe i atrakcję turystyczną. Związane jest to jednak z koniecznością ponoszenia znacznych nakładów finansowanych m.in. na remonty, konserwację, restytucję czy też adaptację do górniczych celów, jak i też użytkowanie. Efektem końcowym projektu powinna być strona internetowa z informacjami na temat zinwentaryzowanych miejsc, ich lokalizacją, charakterystyką lokalną, zdjęciami itp. Stworzenie takiej bazy danych, wraz ze stroną internetową na temat europejskich miejsc dziedzictwa górniczego, przyczyni się do powstania nowych muzeów, centrów naukowych czy projektów turystycznych – w tym oczywiście na terenie Dolnego Śląska, a także Górnego Śląska i Małopolski. Celem projektu MINTOUR jest również stworzenie trwałych powiązań pomiędzy uczestnikami a władzami lokalnymi, które są gospodarzami opisywanych terenów, co może

zaowocować współpracą w zakresie turystyki, tworzenia muzeów, ochrony środowiska.

Obecnie projekt MINTOUR, zgłoszony przez portugalski instytut INETI – koordynatora programu, który współpracuje z 17 ośrodkami badawczymi, partnerami naukowymi i biznesowymi z Belgii, Francji, Polski, Włoch, Słowacji, Grecji i Hiszpanii, czeka na rozpatrzenie przez Komisję Europejską. Nasz kraj reprezentuje Fundacja Dla Dolnośląskiego Klastra Surowcowego, Polska Akademia Nauk oraz Polski Instytut Geologiczny. Koszt projektu szacowany jest na 1,5 mln euro, z czego 85% to unijna dotacja, a pozostała część stanowi wkład własny uczestników konsorcjum. We wrześniu 2009r. podjęta będzie decyzja, czy Unia Europejska wesprze projekt. Jeśli tak, prace będą prowadzone do 2011 roku.

Podsumowując, projekt ma za zadanie utworzenie europejskiej sieci ukierunkowanej na ochronę górniczego dziedzictwa kulturowego, zlokalizowanego na historycznych obszarach górniczych. Różnorodność projektu obejmuje wiele dziedzin związanych z górnictwem, w tym geologię, metalurgię, ekologię, archeologię, socjologię i antropologię. W projekcie powinny zostać określone strategie ochrony i zabezpieczenia tego specyficznego dziedzictwa.

2.1. Odniesienie do priorytetów projektu

Końcowy produkt projektu powinien obejmować trzy poziomy znaczenia: europejski, krajowy i lokalny (rys. 1).

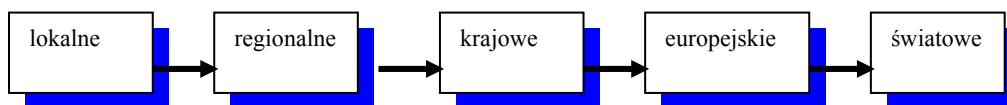
Na poziomie **europejskim** promocja sieci dziedzictwa kulturowego pozwoli na lepszy kontakt pomiędzy europejskimi partnerami, którzy opracowują podobne projekty dla lokalnych obszarów górniczych. Wymiana doświadczeń w tym względzie powinna znaleźć odbicie w dokumentacji opracowanej na nośnikach elektronicznych. Zebrane informacje będą promować geologiczną i metalogeniczną charakterystykę europejskich zasobów mineralnych zarówno metalicznych, jak i niemetalicznych. Dostępna informacja pozwoli na lepszą wiedzę na temat europejskiego potencjału mineralnego i przyczyni się do promocji eksploracji w niektórych regionach na bazie reinterpretacji znanych, dostępnych danych. Wymiana doświadczeń pomiędzy partnerami pozwoli na jak najlepsze wykorzystanie terenów pogórnich, ochronę dziedzictwa i rehabilitację środowiska. Do takich zadań niezbędne będzie zastosowanie najlepszych dostępnych technik. Należy także zwrócić uwagę na odpowiednie akty prawne dotyczące dziedzictwa kulturowego, obowiązujące w sąsiadujących krajach, co powinno zaowocować opracowaniem wspólnej europejskiej legislacji.

Poziom **krajowy**. Polska posiada wielowiekowe tradycje w zakresie eksploatacji górniczej zarówno kruszcowego, jak i węglowego. Sposób likwidacji kopalń zwłaszcza węgla kamiennego wykazał, że „pospieszna” likwidacja bardzo często doprowadza do bezpowrotnego utracenia wielu zabytkowych obiektów. Biorąc pod uwagę obfitość relikwów dawnej eksploatacji górniczej na terenie Polski oraz ich niezaprzeczalną wartość historyczną i poznawczą należy zwrócić szczególną uwagę na pozostałe relikty

dawnego górnictwa. Brakuje również szerszych opracowań dotyczących obecnego ich stanu, jak i planu koniecznych działań mających na celu zachowanie tych obiektów i uczynienia z nich dodatkowych atrakcji turystycznych.

Projekt ma wspomagać przygotowanie krajowych rankingów stanowisk dawnego górnictwa, bazując na zróżnicowanych kryteriach obejmujących geologiczne i górnicze dziedzictwo, uwarunkowania środowiskowe, aktualne i przyszłe zagospodarowanie terenu, potencjalne wznowienie aktywności górniczej, turystykę, kulturę i naukę. W ramach projektu powinny zostać scharakteryzowane główne regiony górnicze każdego kraju, jak również najbardziej odpowiednie miejsca które byłyby obiektami oszacowania i promocji w sieci europejskiej.

Na poziomie **lokalnym/regionalnym** Promocja górniczych regionów w sieci europejskiego dziedzictwa górniczego pozwoli na lepsze zaprezentowanie lokalnych specyficznych i historycznych obiektów, umożliwi też wykreowanie nowych możliwości jak tematyczna turystyka, muzea lub społeczny rozwój. Należy także oszacować aspekty środowiskowe i bezpieczeństwa w celu zapobiegania lub minimalizowania wpływu nowej działalności na środowisko i ekosystemy. Do wszelkich działań należy angażować lokalne władze i społeczeństwo, którzy powinni odkrywać ważność regionalnej kultury i którzy będą tworzyli strategię dla swojej przyszłości.

Rys.1. Znaczenie dziedzictwa kulturowego

Fig. 1 Meaning heritage cultural

2.2. Zasięg planowanej sieci Mintour

Projekt MINTOUR ma na celu przyczynienie się do wzrostu liczby regionów partycypujących poprzez identyfikację, restrukturyzację i eksploatację istniejących górniczych tras turystycznych. Zwrócono szczególną uwagę na możliwość połączenia wszystkich działań w obrębie poszczególnych regionów związanych z turystyką górniczą, co mogłoby przyczynić się do wzrostu ekonomicznego podupadłych terenów górniczych i tchnięcia w nie nowego turystycznego życia.

Projekt proponuje rozwój europejskiej platformy/siatki, która miałaby zajmować się ochroną górniczego dziedzictwa kulturowego na historycznych terenach. Przedsięwzięcie wymaga zaangażowania przedstawicieli dziedzin takich jak: geologia, ekologia, metalurgia, archeologia, socjologia i antropologia. Zdefiniowane zostaną sposoby konserwacji i strategię ochrony poszczególnych zabytków. Ostatni punkt przedsięwzięcia poświęcony jest koncepcji powstania strony internetowej z dokładnymi infor-

macjami na temat lokalizacji, wynalazcy, ze zdjęciami i pozostałymi ważnymi informacjami.

Europejska baza danych i wirtualna promocja europejskich terenów górniczych ze znaczącymi zabytkami mogą przyczynić się również do wsparcia działalności nowych muzeów i centrów techniczno-naukowych na terenach które potrzebują rozgłosu. Aktywne kopalnie również mogą połączyć się we wspólną europejską kooperację, mającą na celu opiekę nad dziedzictwem kulturowym, głównie dzięki bezpośrednim kontaktom ze związkami zawodowymi i aktualną tematyką górniczą. Zintegrowany i zrównoważony dostęp udziałowców kopalń (lokalne władze, środowisko buissinesowe) do projektu to podstawa sukcesu.

Górnictwo dziedzictwo kulturowe będzie promowane w odmienny sposób w poszczególnych częściach Europy.

Wśród korzyści płynących z realizacji projektu warto wymienić:

- wzrost atrakcyjności i rozwój regionów posiadających ciekawe zabytki górnicze,
- pomoc w redukcji migracji młodego pokolenia z podupadłych regionów, poprzez stworzenie nowych miejsc pracy,
- wzrost atrakcyjności terenów, które utraciły swoją aktywność turystyczną i rozwój nowych możliwości rehabilitacji dawnych terenów górniczych,
- ochrona i rozpowszechnienie wiedzy dotyczącej działań związanych z turystyką górniczą, prezentacje uświadamiające ekonomiczne zalety związane z górnictwem dziedzictwem kulturowym.

Wymienione powyżej spodziewane korzyści to tylko część założeń całego projektu, istnieją bowiem specyficzne regiony w których istnieje możliwość połączenia ochrony górnictwa dziedzictwa kulturowego z typową sezonową aktywnością turystyczną. Rozwój tematycznej aktywności turystycznej (geo-, eco-, górnictwo) może przyczynić się do redukcji migracji ludzi pozbawionych pracy z tych regionów.

Każdy związek zawodowy górników życzyłby sobie, żeby ich kopalnia, związana z nią tradycja oraz codzienna ciężka praca były uszanowane w należyty sposób, chociażby poprzez stworzenie małego lokalnego muzeum. Zadaniem projektu jest zrównoważony rozwój i promocja właśnie takich obiektów.

Większość partnerów projektu jest mocno związana z regionami na których występują różnego rodzaju działania geologiczne i górnicze, posiadają oni doświadczenie i aktywnie współpracują z firmami eksploracyjnymi i miejskimi zarządami. Wiedza dotycząca badań geologicznych i działania instytucji akademickich są dla powodzenia projektu bardzo istotne.

2.3. Struktura projektu

Projekt rozwijać się będzie według trzech głównych kryteriów.

W **wymiarze lokalnym/regionalnym** wytypowane zostaną kopalnie/regiony górnicze:

- przykłady terenów górniczych, na których istnieje lokalna ochrona dziedzictwa kulturowych z następującymi domenami: górnictwo, geologia, ekologia, archeologia, socjologia i antropologia,
- regiony górnicze o charakterze metalogenicznym.

W **wymiarze narodowym** prowadzona musi być narodowa polityka ochrony górnictwa i geologicznego dziedzictwa kulturowego:

- usprawniająca narodowe podupadłe kopalnie,
- rozwijająca narodową turystykę górnictwa,
- promująca naukę, programy turystyczne i wiedzę w poszczególnych regionach,
- wprowadzająca certyfikaty jakości dla narodowych parków górniczych i muzeów,
- a także wdrożona powinna być nowa polityka zarządzania istniejącymi starymi kopalniami wraz ze zdefiniowaniem zasad bezpieczeństwa.

W **wymiarze europejskim** prowadzić należy:

- europejską politykę ochrony górnictwa i geologicznego dziedzictwa kulturowego,
- wymianę doświadczeń pomiędzy partnerami europejskimi w ramach projektów dotyczących ochrony górnictwa i geologicznego dziedzictwa kulturowego,
- definiowanie najlepszych działań prowadzących do usprawnienia terenów górniczych,
- identyfikację głównych europejskich regionów górniczych,
- promocję międzynarodowych regionów górniczych, należących jednocześnie do kilku sąsiadujących państw,
- promocję nauki, programów turystycznych i wiedzy w europejskich regionach górniczych,
- promocję dyplomacji pomiędzy europejskimi regionami górnictwa takimi jak: jednostki rządowe, stowarzyszenia górników, NGO.

Na poziomie lokalnym ważnym jest zorganizowanie kompletu dokumentacji w postaci map, dokumentów, ksiąg zapisanych na nośnikach cyfrowych CD oraz DVD w celu ilustracji i potwierdzenia wielu istotnych aspektów związanych z powstaniem i funkcjonowaniem regionów górniczych (tereny górnicze, naturalne resorty, ewidencja archeologiczna, tradycja, powstanie społeczności lokalnej i jej rozwój na każdym z etapów powstawania aktywności górniczej). Istotnym i bardzo pomocnym jest również wykorzystanie w projekcie uzdrawiania terenów górniczych Narodowych i Regionalnych Przepisów Prawnych.

3. Podsumowanie

Relikty dawnego górnictwa stanowią bogate źródło wiedzy i powinny być wykorzystane do celów naukowych i dydaktycznych. Bogactwo pozostałości dawnych robót górniczych na terenie Europy uzasadnia podejmowanie nowych prac badawczo-inwentaryzacyjnych i konserwatorskich. Wszystkie prace w projekcie MINTOUR będą prowadzone przez zespoły fachowców z różnych dziedzin, dysponujących odpowied-

nią wiedzą i doświadczeniem, w porozumieniu z władzami samorządowymi. Realizacja projektu MINTOUR z całą pewnością przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej regionu, w którym znajdują się pozostałości dawnych robót górniczych oraz przyczyni się do zachowania dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego.

Literatura

- [1] BACHOWSKI C., KOSIÓR A., KUDEŁKO J., *Ochrona europejskiego dziedzictwa geologicznego i górniczego na przykładzie projektu przygotowanego do konkursu w ramach programu ramowego UE. Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury*, Ofic. Wyd. Polit. Wr. 5–21. 2008.
- [2] http://www.wgg.pwr.wroc.pl/pdf/publikacje/Dziedzictwo_II/27_Stolarczyk.pdf – witryna internetowa Wydz. Geoinż. Górn. i Geol. Polit. Wr., materiały II konferencji „Dziedzictwo i historia górnictwa...” (23.03.2009).
- [3] <http://www.ar.wroc.pl/glos/140/konferencje.html> – witryna internetowa Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu (20.03.2009).
- [4] <http://www.mk.gov.pl/kultura/422.html> – witryna internetowa Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (23.03.2009).

DETERMINANTS OF PROTECTION AND ACCESSIBLE STRATEGY ON INDUSTRIAL HERITAGE RELICTS

This article aims to present the best practice for the management, presentation and interpretation of industrial mining landscapes, taking as an example a World Heritage Site in the UK – the Blaenavon Industrial Landscape. It also describes the MINTOUR project proposing the development of the European network dedicated to the protection of mining heritage.